

Zeynel Kıran, *Dilbilime Giriş* Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2001

Dilbilimin en önemli amacı, dillerin işleyişini anlamak ve anlatmak, dilsel iletişim dizgesini oluşturan ilmekleri birer birer ele alıp, böylece nasıl anlaştığımızı ve anlaşılmadığımızı, dilsel yolla nasıl etkilediğimizi ve etkilendiğimizi, nasıl bilgilendiğimizi ve nasıl yanıldığımızı, doğrudan ve daha çok da dolaylı yollarla nasıl iletişim kurduğumuzu göstermektir.

Neredeyse yüzyıla yaklaşan geçmişiyle dünyanın her yerinde gelişen ve birbirine eklenen dilbilim çalışmaları ülkemizde de kuram ve özellikle uygulamalar açısından üretiliyor, öğreniliyor ve öğretiliyor. Öncelikle yabancı dille ilgilenen bilim insanlarımızın çalışmaları ana dilimize de katkılarda bulunuyor. Dil kaynaklı çalışmalar, özellikle son zamanlarda göstergebilim yoluyla farklı alanların da ilgisini çekiyor ve alanlararası bir bilime doğru yol alıyor. Çeviri ve telif olmak üzere yayınlanan makale ve kitapların sayısının gün geçtikçe çoğalması da bu ilginin bir kanıtı.

Dilbilimi uzun yıllardır uğraş alanı edinen Hacettepe Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Zeynel Kıran'ın 2001 yılı başında Seçkin Yay. tarafından yayınlanan *Dilbilime Giriş*¹ adlı kitabı, daha önce yayınlanıp tükenen benzer bir kitabın oldukça geliştirilmiş ve güncelleştirilmiş biçimi olduğundan yeni bir yayın olarak düşünülebilir. İçindekiler kısmına şöyle bir göz atılınca, dilbilimle ilgili pek çok soruna değinilmiş olduğu görülüyor. Kitabı okumaya başladığımızda ise, bu alanla ilgili olarak başlangıcından bugüne uzanan bir inceleme olduğunu, yer yer ayrıntılara girilmiş ve örneklenmiş olduğunu görünce bunun bir Giriş'ten öte, genel ve güncel bir dilbilim başvuru kaynağı olduğunu anlıyorsunuz.

Kıran'ın rahat ve kendine özgü bir anlatım dili var. 330 sayfalık bu kitabın önsözünde yazar şöyle diyor: "Yorulmadan, usanmadan gerçekliği sorgulayan araştırmacılar ve yaratıcılar bu büyümlü nesne-dili açıklamak, ona farklı açılardan bakmak gereğini duymuşlardır. Yaygın kanıya göre, bir

* KIRAN Zeynel (2001), *Dilbilime Giriş* , Ankara: Seçkin Yayıncılık.

gerçekliği anlamak, açıklamak onun çekiciliğini, büyüsünü yok etmek olarak anlaşılıyordu, oysa dilbilimci dilin bir edim, gerçekliği dönüştüren bir güç olduğunun ayırđına varmasına karşın, dil hâlâ o büyüsünü korumaktadır."

Kitabın girişindeki ilk cümle ise şu: "Dilbilgisinden dilbilime gelinceye kadar alınan yol oldukça uzundur." Bu cümleden, dil çalışması denince yüzyıllar boyunca yalnızca dilbilgisinin anlaşıldığı, dil ile dilbilgisinin eş tutulduğu anlaşılıyor. Üstelik yalnızca dilbilgisi de değil, dil, başta felsefe olmak üzere pek çok sosyal bilim alanının araştırma nesnesi olmuş ve böylece hep başka bir bilimin tuttuğu ışıkla aydınlatılmak istenmiştir. İşte bu yüzyılın başında yeni bir bilim dile yalnızca dil açısından, herşeyden önce dil olarak bakmaya karar verdiğinde doğal olarak bu bilimin adı da dilbilim olmuştur. Göreli olarak hâlâ genç olduğu düşünölen bu bilim, yine de kısa zamanda pek çok evreden geçmiş ve günümüzde dil olgusuna özel bir önem verilmesini sağlamıştır.

Zeynel Kıran'ın kaleme aldığı ve yine dilbilimci ve göstergebilimci Ayşe (Eziler) Kıran'ın yayına hazırladığı *Dilbilime Giriş*, bu araştırma alanının ilksel temel terimlerinden başlayıp, eşzamanlı ve artzamanlı olarak dünyanın farklı yerlerinde yürütölen çalışmaların açıklandığı ilk yedi bölümden sonra, dilbilimin geldiğı son noktayı, yani güncel görünümünü de ele almış. "Sözcelem Kuramları" ve "Edimbilim" başlıklarını taşıyan bölümlerde, bu alanlara katkıda bulunan araştırmacılara (Benveniste, Jakobson, Dubois, Ducrot, Culioli) ve çalışmalarına yer verilmiş. Bu son bölümler önceki bölümlerde açıklanan ve başlanıçta oldukça işlek olan yapısalcılığın hangi aşamalardan geçerek aşıldığını ve son yıllarda dilbilim çalışmalarının nerede olduğunu, nereye doğru yol aldığını açıklıyor.

"Dilbilimin Dalları" başlıklı bölümde ise anlambilim, toplumdilbilim, ruhdilbilim ve söylem alanları ve bu alanların genel sorunları ele alınmış. "Göstergebilim ve Dilbilim" bölümünde göstergebilim tanıtılırken, A.J.Greimas'ın şu sözü alıntılanmış: "Göstergebilim, hem dünyanın insan, hem de insanın insan için taşıdığı anlamı araştıran bir daldır." (s.283)

Dilbilimin çeviri ile olan ilişkisine ayrılan son bölümde çeviride eşdeğerlik, anlam ve değer, evrenseller, çevirilerin çeşitliliğı gibi konular tartışılmış. "Gündelik yaşam çokanlamlılığın tekanlamlılığa indirgenmesini ister, ancak insanın kendini insan olarak sürdürebilmesi için bu tekanlamlılığın tersine, gücöl anlamların sonsuz değışimini vermesi gerekir. [...] İnsanlık teke indirgeyerek, sonsuza çıkararak ilerlemiştir. Ancak bu ilerlemenin bir felakete dönüşmemesi için, insanın çok güçlü bir özdeşlik aracına gereksinimi vardır: bu araç da çeviridir." (s.299)

Yazarın özgün metinlerden alıntılar üzerinde yaptığı uygulamalar bu kitabı tarihsel ve betimsel bir dilbilim ders kitabı olmanın ötesine taşıyarak, özellikle dikkat çekici uygulamaların ve güncelliğin katkısıyla, yaşayan bir bilimin fotoğrafına dönüştürüyor. Genellikle dilbilim kitaplarının fazla kuramsal niteliği vurgulanır ve örneklerin, uygulamaların azlığı, zayıflığı çoğu zaman yakınma konusu olur. Bu kitapta seçilen uygulama metinlerine ise özellikle dikkat çekmek gerek, çünkü günlük gazetelerden alınan köşe yazılarından, çoğu Fransızcadan çeviri ve Türkçe yazılmış yazınsal ve yazınsal olmayan değişik tür ve içerikte metinlere kadar oldukça zengin bir örnekleme söz konusu: Yabancı yazarlardan çeviri metinlerin yanında, Atilla İlhan'ın "Üçüncü Şahsın Şiiri", Tahsin Yücel'in öykülerinden alıntılar, İlhan Selçuk'un birçok köşe yazısı, O.Rıfat, Dağlarca ... gibi pek çok şair ve yazarımızdan seçilen metinler üzerinde uygulamalara yer verilmiş. Genel olarak dilin bireyin yaşamında, toplum yaşamında ve bir toplumun tarihindeki önemine dikkat çekilen, böylece de dilbilim çalışmalarının öneminin vurgulandığı kitabın son cümlesi de İsa Peygamberden ilginç bir alıntı: "Kişiyi kirleten ağızdan girenler değil, ağızdan çıkanlardır."

Ece Korkut